

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ РІВЕНЬ СПІВПРАЦІ

У статті визначено найважливіший чинник створення й успішного розвитку Європейського простору вищої освіти; з'ясовано причину створення групи співпраці із забезпечення якості вищої освіти на європейському рівні та її основний склад; схарактеризовано передумови створення й розвиток провідних європейських організацій із забезпечення якості вищої освіти; проаналізовано основні документи організацій, їх проекти, публікації та рекомендації щодо розвитку процесу забезпечення якості вищої освіти; виокремлено пріоритетні напрями й види діяльності європейських організацій; висвітлено результати співпраці європейських організацій щодо забезпечення якості вищої освіти.

Ключові слова: *Європейська асоціація із забезпечення якості вищої освіти, Європейська асоціація університетів, Європейський студентський союз, Європейська асоціація вищих навчальних закладів, якість вищої освіти, забезпечення якості вищої освіти, Європейський простір вищої освіти.*

Постановка проблеми. Забезпечення якості вищої освіти в межах Болонського процесу, розробка та удосконалення механізмів акредитації та оцінки діяльності ВНЗ, поширення кращого досвіду із забезпечення якості вищої освіти стали основними напрямками поширення діяльності та співпраці вищезазначених організацій у межах організаційної структури, що отримала робочу назву «група Є-4».

Аналіз актуальних досліджень. Нами проаналізовано низка джерел (матеріали щорічних звітів, форумів із забезпечення якості вищої освіти, проектів тощо), у яких характеризується діяльність провідних європейських організацій із забезпечення якості вищої освіти, а саме: Європейської асоціації із забезпечення якості, Європейської асоціації університетів, Європейського студентського союзу, Європейської асоціації вищих навчальних закладів.

Мета статті – схарактеризувати основні напрями роботи ключових суб'єктів із забезпечення якості вищої освіти на європейському рівні.

Виклад основного матеріалу. Найважливішим чинником створення та успішного розвитку Європейського простору вищої освіти в сучасних умовах усвідомлюється інституалізація міжнародного виміру забезпечення якості освітніх послуг ВНЗ. З метою реалізації завдання забезпечення якості в рамках Болонського процесу була утворена група співпраці, до якої ввійшли Європейська асоціація із забезпечення якості (далі – ЄМЗЯ), Європейська асоціація університетів (далі – ЄАУ), Європейський

студентський союз (далі – ЕСС), Європейська асоціація вищих навчальних закладів (далі – ЄАВНЗ), яка отримала робочу назву «група Є – 4». Далі з'ясуємо особливості діяльності кожної з цих міжнародних організацій.

Європейська асоціація із забезпечення якості вищої освіти¹ була заснована у 2000 році для того, щоб активізувати європейську співпрацю із забезпечення якості. Основною передумовою створення ЄМЗЯ стала стабілізація перших зовнішніх процедур із забезпечення якості на національному рівні наприкінці 90-х років ХХ ст. ЄМЗЯ була заснована у 2000 році саме для того, щоб активізувати європейську співпрацю із забезпечення якості. Засновниками організації стали країни-учасниці Болонської угоди, під першою назвою – Європейська мережа із забезпечення якості у вищій освіті². Першим досвідом діяльності європейських країн у сфері забезпечення якості вищої освіти став Європейський пілотний проект з оцінки якості вищої освіти (1994–1995 роки), який продемонстрував корисність обміну досвідом у галузі забезпечення якості. З метою подальшого розвитку співпраці в цій сфері в 1998 р. була створена Рекомендаційна рада з Європейської співпраці у сфері забезпечення якості вищої освіти (98/561/ЕС від 24 вересня 1998 року). У 1999 р. з підписанням Болонської декларації почався якісно новий етап цього процесу.

Перший етап залучення ЄМЗЯ до реалізації цілей Болонського процесу почався на саміті (Прага, 2001 рік), коли міністри вищої освіти ініціювали запрошення ЄМЗЯ до співпраці щодо формування спільної організаційної структури забезпечення якості, яка спрямує свою діяльність на створення Європейського простору вищої освіти. Практичним підтвердження такої співпраці став проект *«Процедури з забезпечення якості у Європейській вищій освіті»*, результати якого показали, що з 1998 року активізувався процес забезпечення якості в національних системах вищої освіти країн регіону. У більшості європейських країн було створено автономні агенції із забезпечення якості вищої освіти на національному або регіональному рівнях [14].

Одна з цілей проекту *Першого транснаціонального європейського проекту оцінювання якості вищої освіти* (ТЕПО – I) полягала в тому, щоб

---

¹ Центральний офіс знаходиться у місті Гельсинкі, Фінляндія. Офіційна мова – англійська. Офіційний сайт www.enqa.eu. Членство в організації відкрито для агенцій із забезпечення якості з країн, які підписали декларацію. На сьогодні до складу ЄМЗЯ входить 41 агенція і організація з 21 країни (Болонську декларацію підписали 41 країна). ЄМЗЯ має два типи членства: повноправне і членство у статуті кандидата. Повноправними членами на момент написання дослідження є 35 агенцій і статут кандидата мають 6 організацій.

² У 2004 році термін «мережа» було змінено на «асоціація», але акронім залишився незмінним (ЄМЗЯ).

перевірити застосування загальних критеріїв оцінки якості. Проект ТЄПО – І значною мірою стимулював обговорення та визнання необхідності програм з розвитку чітких стратегій забезпечення якості вищої освіти. Важливим результатом проекту вважається підтвердження того факту, що спільні цілі легше досягаються на європейському рівні, коли держави виконують свої зобов'язання на національному рівні [2, 7].

Вивчення й детальний аналіз проектів, публікацій і рекомендацій попередніх і наступних етапів залучення ЄМЗЯ до процесу забезпечення якості вищої освіти дають підставу констатувати, що найважливішим проектом, без якого неможливо уявити цей процес, стала розробка Європейських стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості на Європейському просторі вищої освіти.

Європейська асоціація університетів є найбільшою європейською університетською асоціацією, що об'єднує понад 800 ВНЗ у 46 країнах Європи. ЄАУ утворилась у результаті злиття асоціації європейських університетів і Європейського союзу ректорів університетів, яке відбулося у м. Саламанка (Іспанія) 31 березня 2001 року, коли більше 300 європейських вищих навчальних закладів та їхніх основних представницьких організацій зібралися в Саламанці з метою підготовки до Празької зустрічі міністрів вищої освіти країн-учасниць Болонського процесу.

Асоціація бере активну участь у Болонському процесі як консультативний орган, оскільки вона була задумана з метою залучення до нього максимальної кількості університетів Європи. Експериментальні програми, аналітичні матеріали, конференції, декларації Асоціації мають важливе значення для реалізації комюніке міністрів освіти країн Болонського клубу, що визначають, як Європа здійснює реформи Болоньї. ЄАУ забезпечує вищі навчальні заклади необхідною інформацією та аналітичним матеріалом.

Як центр поширення передового досвіду в галузі вищої освіти, ЄАУ підтримує університети та допомагає їм у розробці власної політики для того, щоб вищі навчальні заклади могли відповідати зростаючим вимогам суспільства знань; у пропаганді реформаційних стратегій для прийняття рішень на різних рівнях; у зміцненні керівництва, лідерства та управління установами в умовах лібералізації освітніх систем; в обміні та передачі передового досвіду; у розвитку партнерських відносин у галузі вищої освіти та наукових досліджень між Європою та іншими регіонами світу; у зміцненні позиції європейських університетів у глобальному контексті.

Асоціація є ключовим партнером для розробників освітньої політики на європейському рівні, в умовах усе більш широкого спектру сфер суспільної політики, в якій університети відіграють важливу роль [12].

З метою активізації зусиль академічної спільноти в розвитку процесу ЗЯВО виникає ідея проведення «Форумів якості», що була запропонована Європейською асоціацією університетів групі Є-4 у 2003 році.

Ми вважаємо, що гарним стимулом для розвитку процесу ЗЯВО стали щорічні форуми із забезпечення якості вищої освіти, які ЄАУ почала проводити з 2006 року.

З 2001 року Асоціація готує щорічні звіти про результати своєї діяльності, проаналізувавши які можна виокремити пріоритети на кожний рік і прослідкувати динаміку розвитку організації в ролі одного з основних суб'єктів БП. З метою з'ясування особливостей змістового та процесуального характеру діяльності ЄАУ вважаємо за доцільне проаналізувати звіти з 2001 до 2009 року.

Одним із найважливіших проектів, що реалізовувався з 2002 до 2006 року був проект «Культура якості», цілі якого полягали в підвищенні рівня знань про необхідність розвитку внутрішньої культури якості у ВНЗ, а також сприяння введенню внутрішнього управління якістю; у забезпеченні поширення існуючих прогресивних методів у цій галузі; конструктивній допомозі в пошуку процедур зовнішнього забезпечення якості [1, 6].

Іншим, не менш важливим проектом ЄАУ, став проект «Дослідження культури якості у вищих навчальних закладах», де основними для вирішення було обрано два питання: 1) ідентифікація процесів внутрішнього забезпечення якості у ВНЗ, особливо тієї частини Європейських стандартів та рекомендацій ЄПВО, де йдеться про роботу внутрішніх агенцій із забезпечення якості в межах ВНЗ; 2) обговорення динаміки розвитку інституційної культури якості та процесів із забезпечення якості [13].

Процес забезпечення якості вищої освіти поступово посів одну з пріоритетних позицій у діяльності ЄАУ.

Вагому роль у процесі підвищення та забезпечення якості відіграють як провайдери освітніх послуг, так і їх споживачі, якими є студенти. Представником студентства на європейському освітньому просторі у сучасних умовах виступає Європейський студентський союз.

Шлях ЄСС до участі в Болонському процесі був складним, оскільки на початкових його етапах участь студентства не передбачалася. Процес становлення Європейського студентського союзу як рівноправного партнера інших організацій групи супроводу Болонського процесу потребує осмислення з метою кращого розуміння як потреб студентства в якісній освіті, так і їх ролі у процесі забезпечення якості.

За статутом мета ЄСС визначається як відстоювання освітніх, соціальних, економічних і культурних інтересів студентів на європейському рівні. Основними напрямками діяльності організації визначено: забезпечення освітніх, соціальних, економічних, політичних і культурних інтересів студентів; надання студентам із різними політичними та релігійними поглядами, етнічним чи культурним походженням, соціальним статусом рівного доступу до ВО; забезпечення всіх громадян рівним доступом до вищої освіти; заохочення європейської та світової співпраці й сприяння обміну інформацією між студентами і студентськими організаціями; забезпечення співпраці з іншими організаціями, діяльність яких стосується освіти та студентського життя; підтримка та надання допомоги європейським національним студентським союзам у їх діяльності щодо захисту студентських інтересів [8, 1].

Для реалізації визначених пріоритетів ЄСС застосовує такі форми роботи як збір, аналіз, узагальнення та поширення інформації серед членів студентських союзів; організація тренінгів, семінарів, конференцій, практикумів активістів та функціонерів членських організацій; розробка політичних вимог, популяризація принципів підходів ЄСС серед організацій-партнерів як на європейському, так і національному рівнях [8, 2].

Важливе місце в діяльності ЄСС займають міжнародні проекти. У контексті проблеми нашого дослідження виокремлено такі.

1. Проект «Лісабон і студенти» мав на меті: 1) оцінити вплив реформ на студентів за допомогою Європейського огляду «Лісабон очима студентів»; 2) проінформувати національні студентські союзи щодо змісту освітніх реформ; 3) проаналізувати регіональні та національні особливості реформ на регіональних семінарах; 4) сприяти співпраці представників студентства, уряду та соціальних партнерів [9].

2. Проект «Підемо разом!» (*Let's Go!*) було проведено у взаємодії з Інтернаціоналом освіти з листопада 2007 року до жовтня 2008 року для висвітлення реального стану розвитку мобільності. На початок 2007 року мобільність студентів та професорсько-викладацького складу в Європі не відповідала реальним потребам. Мобільність мала стимулювати якість вищої освіти, надаючи можливість студентам країн з різними умовами розвитку здобути якісну освіту. Для покращення студентської та професорсько-викладацької мобільності треба було враховувати потреби самих студентів та викладачів.

Слід зазначити, що важливою рисою цієї кампанії було те, що вона була проведена студентськими союзами та профспілками викладачів. Це був унікальний шанс показати, що і студенти, і професорсько-

викладацький склад прагнуть бути мобільними, щоб ЄПВО був без бар'єрів і кордонів [10].

3. Проект «До Європейської рамки кваліфікацій» (*Towards an EQF*) став важливим інструментом ЄС у його намірах трансформувати вищу освіту в Європі та зробити її більш ефективною і привабливою в усьому світі. Характерно, що проект проводився з метою створення механізмів прозорості між системами вищої освіти та зменшення розбіжностей у кваліфікаціях, між освітою, навчанням, ринком праці, спростивши мобільність студентів і професорсько-викладацького складу в межах ЄС. Упровадження рамки кваліфікацій на європейському рівні сильно залежало від її представлення на національному рівні [11].

Незаперечним став той факт, що за останні десять років суттєво було розширено співпрацю у процесі забезпечення якості вищої освіти. Європейські стандарти та рекомендації із забезпечення якості вищої освіти та заснування Європейського реєстру із забезпечення якісної вищої освіти стали основним досягненням БП.

Європейська асоціація вищих навчальних закладів почала свою діяльність у 1990 році як неурядова міжнародна організація. Членами Асоціації виступили національні і професійні асоціації коледжів, політехнічних інститутів та окремі організації. У більшості випадків Асоціація представлена національними асоціаціями університетів (коледжів), університетами прикладних наук, окремими вищими навчальними закладами або іншими професійними асоціаціями, які діють у галузі вищої освіти.

З 2001 року ЄАВНЗ виступає консультативним органом групи супроводу БП. У галузі забезпечення якості Асоціація співпрацює з ЄМЗЯ, з національними студентськими союзами та ЄАУ.

Головною метою ЄАВНЗ є захист професійно зорієнтованих вищих навчальних закладів і постійна популяризація важливості якості професійної вищої освіти у Європі.

Крім того, ЄАВНЗ прагне: 1) зробити внесок у створення Європейського простору вищої освіти та досліджень; 2) сприяти транснаціональній співпраці між учасниками простору вищої освіти; 3) забезпечити платформу для учасників обміну інформацією, поглядами щодо майбутнього розвитку вищої освіти; 4) забезпечити та підтримати співпрацю між учасниками ЄАВНЗ та інституціями за межами Європейського простору вищої освіти та дослідження; 5) досягти співпраці у галузі вищої освіти, встановлюючи тісні зв'язки з іншими організаціями, які мають схожі цілі [6].

Основними проектами ЄАВНЗ, які дають можливість схарактеризувати практичну діяльність Асоціації є:

1. Проект «Європейські провайдери професійної освіти та підготовки», основним обґрунтуванням якого стала необхідність підвищення ролі провайдерів вищої професійної освіти, яка полягає в забезпеченні глобальної конкурентоспроможності професійної освіти країн Європи, а це означає визнання важливості знань, освіти та професійної підготовки [7].

2. Проект «Рівень 5, Відсутній зв'язок», мета якого полягала в детальному аналізі зв'язків між існуючим коротким циклом вищої освіти та подальшими етапами вищої освіти у 32 країнах Болонського клубу. Публікації результатів проекту надали можливість ЄАВНЗ поновити діалог з різними учасниками ПВО, довівши, що з моменту публікації результатів проекту 2003 року досягнуто значного успіху в цьому напрямі [4].

3. Проект «Стале підприємництво у професійній вищій освіті» за кінцеву мету ставив зміну пріоритетів освітньої політики в країнах-учасниках Асоціації та в інших країнах. Слід звернути увагу на істотну особливість такої стратегії: проекти реалізуються спільно з Європейською Комісією та національними урядами [5].

4. Проект «Короткий цикл вищої освіти в Європі» мав на меті детальний аналіз існуючого субступеня вищої освіти. Кінцева мета дослідження передбачала сприяння входження до Болонського процесу короткого циклу вищої освіти, що дало б змогу підвищити прозорість та визнання цього циклу в Європі [3].

Наведена вище інформація щодо практичної діяльності ЄАВНЗ привела до висновку, що Асоціація представляє в рамках болонських реформ інтереси як закладів вищої професійної освіти, так і громадян, зацікавлених у навчанні впродовж життя. ЄАВНЗ задіяна в освітньо-політичній діяльності, співпраці з бізнес-структурами, університетами, профспілками; ініціює процеси інтернаціоналізації, автономізації, міжнародної акредитації закладів вищої освіти, підвищення рівня соціальної справедливості в освіті та фінансового забезпечення вищої освіти в регіоні.

Висновок. Таким чином, кожна з організацій-членів групи Є-4 виступала представником певної наднаціональної спільноти – політичної, академічної, професійної, наукової, студентської тощо, зацікавленої в розвитку процесу забезпечення якості вищої освіти на Європейському просторі вищої освіти. Виявлено, що організації здійснювали взаємодію в розробці та реалізації найважливіших програм забезпечення якості вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Developing an internal quality Culture in European Universities // Report on the Quality Culture Project 2002 – 2003. – 53 p.
2. European Association for Quality Assurance / Projects [Electronic resource]. – URL : <http://www.enqa.eu/files/TEEPmethod.pdf>
3. European Association of Institution in Higher Education / Past projects / Tertiary Short Cycle Education In Europe [Electronic resource]. – URL : <http://www.eurashe.eu/projects/l5>
4. European Association of Institutions in Higher Education / Past projects / Level 5, the missing link (L5Missing) [Electronic resource]. – URL : <http://www.eurashe.eu/projects/l5>
5. European Association of Institutions in Higher Education / Past projects / «Sustainable Entrepreneurship in Professional Higher Education» (SEPHE) [Electronic resource]. – URL : <http://www.eurashe.eu/projects/l5>
6. European Association of Institutions in Higher Education [Electronic resource]. – URL : <http://www.eurashe.eu/RunScript.asp?page=108&p>
7. European providers of vocational education and training (EUproVet) [Electronic resource]. – URL : <http://www.euprovvet.eu/about.html>
8. European Students' Union / Documents [Electronic resource]. – URL : <http://www.esu-online.org/documents>
9. European Students' Union / Past Projects // Lisbon and Students [Electronic resource]. – URL : <http://www.esib.org/index.php/projects/past-projects>
10. European Students' Union / Projects // Let's Go! Campaign [Electronic resource]. – URL : <http://www.esib.org/index.php/projects/past-projects>
11. European Students' Union / Projects // Towards an EQF [Electronic resource]. – URL : <http://www.esu-online.org/projects/archive/eqf/>
12. European University Association [Electronic resource]. – URL : <http://www.eua.be/about/at-a-glance.aspx>
13. Examining Quality Culture in Higher Education Institutions (EQC) [Electronic resource]. – URL : <http://www.eua.be/eua-work-and-policy-area>
14. Quality Procedures in the European Higher Education Area and Beyond / [N. Costes (eds)]. // ENQA Occasional Paper 14. – 2008 – 114 p.

РЕЗЮМЕ

В. И. Белокопытов. Обеспечение качества высшего образования: европейский уровень сотрудничества.

В статье определен важнейший фактор образования и успешного развития Европейского прорстранства высшего образования; выяснена причина создания группы сотрудничества по обеспечению качества высшего образования на европейском уровне и ее состав; охарактеризованы предпосылки создания и развития ведущих европейских организаций по обеспечению качества высшего образования; проанализированы основные документы организаций, их проекты, публикации и рекомендации относительно процесса обеспечения качества высшего образования; выделены приоритетные направления и виды деятельности

европейских организаций; освещены результаты сотрудничества европейских организаций относительно обеспечения качества высшего образования.

Ключевые слова: Европейская ассоциация по обеспечению качества высшего образования, Европейская ассоциация университетов, Европейский студенческий союз, Европейская ассоциация высших учебных заведений, качество высшего образования, обеспечение качества высшего образования, Европейское пространство высшего образования.

SUMMARY

V. Bilokopytov. Quality assurance of higher education: european level of collaboration.

The most important factor of European dimension of higher education formation and effective development is determined in the article; the reason of leading European organizations formation as for quality assurance of higher education on the European level and its members is found out; The premises of creating and development of Leading European organizations as for quality assurance of higher education are characterized; main documents of these organizations, their projects, publications and recommendation as for quality assurance of higher education are analyzed; directions and kinds of primary importance of European organizations' activities are defined; the results of European organizations' collaboration as for quality assurance of higher education are found out.

Key words: European Association for Quality Assurance in Higher Education, European University Association, European Students' Union, European Association of Institutions in Higher Education, quality of higher education, quality assurance of higher education, European Area of Higher Education.